

УДК 378.14.014.134; 304.2

Сасин С.М., студ.; Чонка І.І., к.б.н., доц.

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*88000, м. Ужгород, вул. Підгірна, 46; e-mail: depchem@univ.uzhgorod.ua

Економічний розвиток держави обов'язково має супроводжуватися збереженням і відновленням довкілля, інакше під загрозу ставиться життєдіяльність суспільства в цілому і кожної людини зокрема. За умов погіршення екологічної ситуації в Україні постає питання про поліпшення екологічної освіти і виховання студентів. Екологічна освіта - це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування [1]. Екологічна освіта та виховання спрямовані на формування особистості, яка у повсякденному житті дотримуватиметься норм екологічно грамотної поведінки та підтримуватиме практичні дії державних установ та приватних осіб щодо захисту довкілля.

Зміст безперервної екологічної освіти та виховання включає дві ланки - формальну і неформальну. До першої ланки відносяться загальна система освіти, яка існує в Україні на таких рівнях: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна освіта. Друга ланка системи екологічної освіти та виховання має просвітній характер, формує екологічну свідомість і культуру населення (засоби масової інформації, церкви, громадські екологічні та просвітні об'єднання, партії та ін.) [2].

Однак, існуюча в Україні система екологічної освіти потребує вдосконалення у напрямку підвищення ефективності та інтегрованості на основі глибокого

філософського і психолого-педагогічного осмислення проблеми з урахуванням соціально-культурних функцій екології у суспільстві, цілісної структури екологічних знань, сучасного рівня розвитку екологічної науки, традицій, звичаїв та історичного досвіду українського народу в цій сфері, а також особливостей екологічної та економічної ситуації в країні [3-8].

Особливе значення має екологічна освіта для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, майбутніх вихователів і вчителів [4, 6, 8], які поряд із загальним високим рівнем екологічної культури мають опанувати методику екологічної виховної роботи, а також у ВНЗ технічного [9], медичного [10], агропромислового та військового профілю. Екологічна підготовка кадрів має також важливе державне значення, оскільки покликана допомогти у вирішенні життєво важливих соціально-економічних, еколого-економічних і геополітичних проблем [11].

Метою представленого дослідження було вивчення рівня екологічної освіти і виховання студентів в Україні на прикладі ДВНЗ «УжНУ».

Матеріали та методи досліджень

Нами проведено аналіз моделей зарубіжної та вітчизняної екологічної освіти [11-15], який дав змогу ознайомитися з основними методологічними та дидактико-методичними підходами в освіті, розкрити їх загальнонаукові та соціокультурні підстави та принципи, порівняти їх ефективність функціонування та евристичні можливості кожної.

З метою оцінки рівня екологічних знань і еколого-професійної спрямованості проведено опитування студентів окремих

спеціальностей ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Методом опитування було обрано анкетування. Тема анкетування – «Значення екологічної освіти в майбутній професійній діяльності». Завдяки анонімності і особисто значущими для студентів питаннями анкетування є найбільш інформативним та найбільш оперативним

способом опитування. Опитування було очним, вибірковим, питання в анкетах були напівзакриті. Респондентами нашого дослідження виступали студенти, що здобувають інженерно-технічну, медичну та педагогічну освіти. Вік респондентів – 17-21 рік. Загальна характеристика вибірки студентів представлена в табл. 1.

Таблиця 1. Загальна характеристика вибіркової сукупності студентів ДВНЗ «УжНУ», які приймали участь в анкетуванні на предмет знань основ екології

Назва факультету	Кількість опитаних на I- V курсах ДВНЗ «УжНУ»					Загальна кількість опитаних
	I курс	II курс	III курс	IV курс	V курс	
Філологічний	9	14	7	0	0	30
Інженерно-технічний	0	15	2	8	5	30
Медичний	11	2	3	9	5	30
Всього	20	31	12	17	10	90

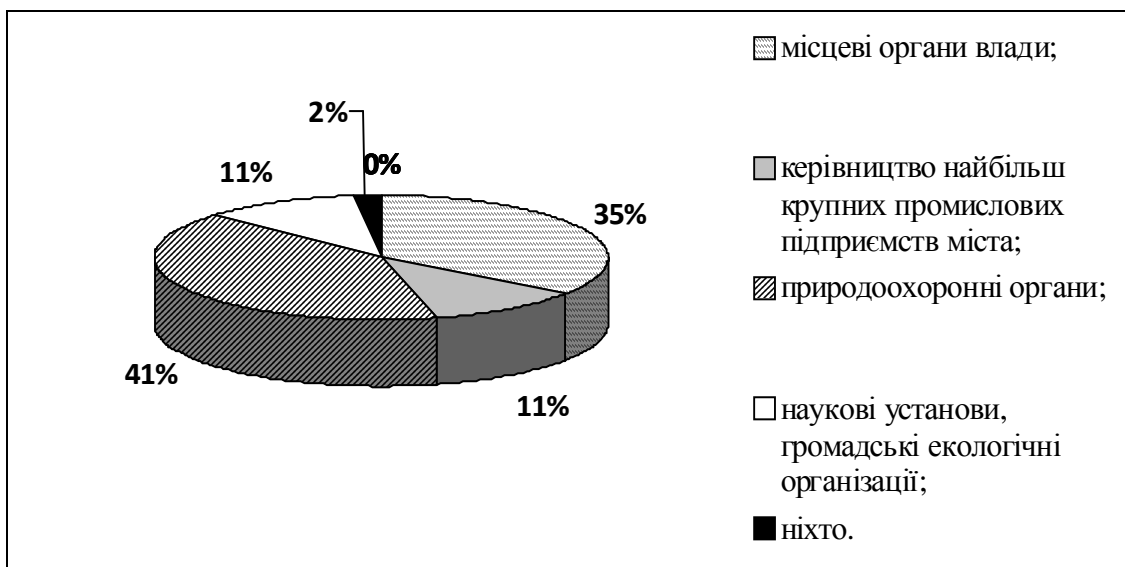
Результати дослідження та їх обговорення

Для виявлення стану сформованості еколого-правових знань майбутніх педагогів України, студентів філологічного факультету УжНУ, було опитано 30 осіб. За результатами оцінки відповідей студентів-філологів встановлено, що серед них найбільшу частину (42,0 %) складають студенти, які на питання анкети «Які Ви знаєте нормативно правові акти в галузі охорони природи?» відповідають «Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Конституція України». Другою за величиною групою (31,0 %) є частина студентів, які можуть назвати лише Конституцію України. Третьою (27,0 %) є група опитаних студентів, які зазначають, що їм не відомо жодного нормативного акту природоохоронного законодавства. Зрозуміло, що дуже важко за таких умов формувати екологічний досвід майбутнього педагога, який сам не знає основних норм поведінки людини в галузі охорони природи (права, обов'язки, порядок дій у випадку екологічних катастроф тощо).

На питання: «Чим Ви керуєтеся, здобуваючи вищу освіту?», де ми

пропонували вибрати не більше двох варіантів відповідей серед 6-ти запропонованих, більшість студентів (89,0 %) обирає «Прагненням стати високоосвіченим фахівцем, професіоналом в своїй справі» та «Бажанням стати культурною людиною, інтелігентом, наміром розвинути свої здібності». В той же час на запитання анкети «Чи вважаєте Ви за потрібне поглиблювати свої знання з екології?» переважна більшість студентів (79,0 %) відповідає «ні», між тим, свою обізнаність з питань екології студенти характеризують як «мало обізнані».

При дослідженні джерел інформування про екологічні проблеми 52,0 % опитаних полагаються на засоби масової інформації та лише 7,0 % отримують інформацію про екологічні проблеми у навчальному закладі. Решта опитаних студентів вибирають декілька варіантів відповідей, в тому числі відзначають науково-популярну літературу. Щодо того, хто, на думку студентів, має найбільший вплив на формування екологічної ситуації у місті і можливості її зміни, ми отримали відповіді, представлені на рис. 1.

Рис. 1. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Хто, на Вашу думку, має найбільший вплив на формування екологічної ситуації у місті і можливості її зміни?»

Таким чином, результати експерименту підтверджують наші припущення про недостатню увагу до еколого-правового аспекту у навчальному процесі вищого педагогічного закладу. З аналізу даних проведеного експерименту можна зробити висновок, що більшість студентів недостатньо обізнані із завданнями природоохоронної діяльності, реальним станом довкілля. При викладанні навчальних дисциплін викладачі не завжди приділяють належну увагу ознайомленню студентів з екологічними проблемами та способами їх вирішення. Природоохоронний аспект різноманітних навчальних дисциплін, а також спеціалізованих дисциплін «Основи екології» та «Охорона навколишнього природного середовища» складають незначну частку у процесі професійної підготовки майбутнього педагога.

Результати опитування студентів інженерно-технічного факультету показали високий ступінь їх бажання поглиблювати свої знання з екології. На цю пропозицію «Так» відповіли 93,0 % опитаних нами студентів, і відповідно 7,0 % - «ні». Розподіл відповідей студентів інженерно-технічного факультету на питання: «Як Ви оцінюєте свою обізнаність з питань екології?» наведений в табл. 2. Встановлено, що студенти мало обізнані в питаннях екології, але прагнуть поглиблювати свої знання. Вони

еколого-активні, прагнуть брати участь у екологічних акціях (заходах), присвячених захисту довкілля.

Таблиця 2. Розподіл відповідей на питання: «Як Ви оцінюєте свою обізнаність з питань екології?» студентів інженерно-технічного факультету УжНУ

Варіанти відповідей:	%, від загальної кількості респондентів
добре обізнаний	0
мало обізнаний	99,0
необізнаний	1,0

Серед найбільш значних екологічних проблем м. Ужгород, студенти виділяють: забруднення атмосферного повітря (49,0 %), безгосподарне відношення до відходів, їх нераціональний збір (33,0 %) та низька якість продуктів харчування (18,0 %). На питання: «Як Ви думаєте, чи потрібні періодична підготовка і підвищення кваліфікації фахівців різних напрямів з питань екології і охорони навколишнього природного середовища?» студенти, як не дивно, відповіли – «достатньо профільних фахівців».

Як підсумок, хотілось би зауважити, що на останнє твердження анкети про популярність покладання на інженера підприємства обов'язків еколога, 88,0 % із загальної кількості опитаних студентів не

хотіли б брати на себе таку відповідальність, мотивуючи це відсутністю фахових знань у відповідній галузі в тій мірі, в якій вони необхідні для виконання службових обов'язків, і лише 12,0 % відзначили, що змогли б працювати.

Думки студентів медичного факультету, що брали участь у нашому експериментальному дослідженні, розділилися. На запитання: «Чи вважаєте Ви, що екологічна освіта є необхідною і обов'язковою?», ми отримали наступні відповіді. Третина опитаних респондентів у своїх анкетах відзначила, що екологічна освіта є необхідною і обов'язковою на всіх етапах освітньо-виховної роботи, починаючи з дошкільних закладів; 18 % - відповіли, що екологічні дисципліни необхідно викладати, починаючи з початкової школи; 11 % відзначили, що досить курсу «Основи екології» у вищих закладах освіти; 40 % стверджують, що екологічна освіта – це вузькопрофільні знання, необхідні тільки для підготовки фахівців цієї сфери.

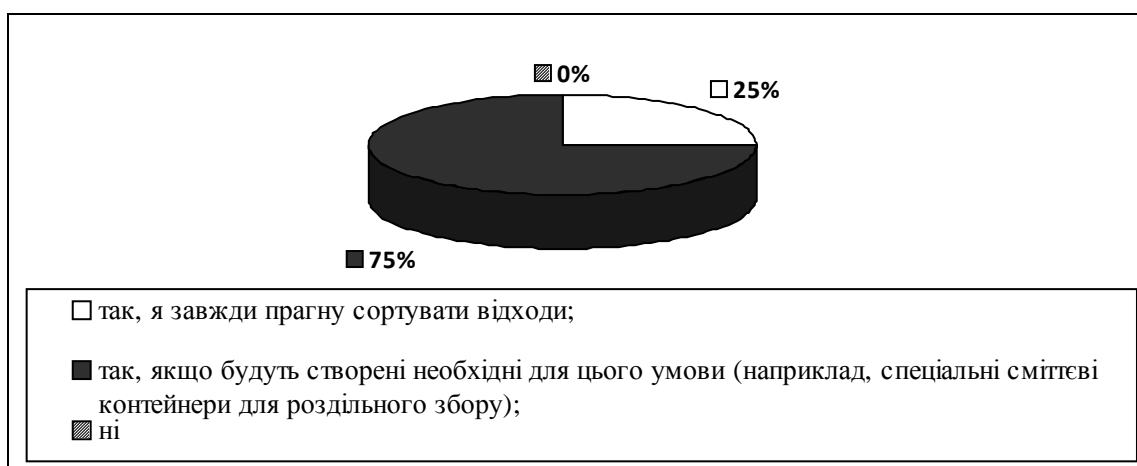
В табл. 3 показано розподіл думок студентів щодо впливу несприятливої екологічної ситуації на стан здоров'я населення в м. Ужгород. Найбільш значними екологічними проблемами м. Ужгород майбутні медики визначають: безгосподарне відношення до відходів, їх нераціональний збір; забруднення атмосферного повітря; забруднення води в річках (ставках,

водосховищах); збільшення кількості сміттєзвалищ; підвищення захворюваності людей під впливом екологічних чинників; низька якість продуктів харчування.

Таблиця 3. Розподіл відповідей студентів на питання: «Чи вважаєте Ви, що якість навколишнього природного середовища м. Ужгород спричиняє істотний вплив на стан Вашого здоров'я?»

Варіанти відповідей:	%, від загальної кількості респондентів
так	96
ні	4
не знаю	0

Щодо якості води, більшість студентів-медиків відповідають на питання: «Вода чиста, але потребує доочищення в фільтрах». Однак, 63 % опитаних студентів все ж купують бутельовану питну воду, 20 % п'ють водопровідну воду, але тільки після кип'ятіння; а 17 % студентів, зазвичай, вживають водопровідну воду без попередньої обробки. На рис. 2. відображено розподіл відповідей студентів за їх відношенням до роздільного збору твердих побутових відходів.

Рис. 2. Розподіл відповідей студентів на запитання: «Чи згодні Ви сортувати відходи, що накопичуються у Вашій квартирі (будинку), тобто збирати окремо і сортувати папір, пластик, скло, металеві, електричні, харчові відходи?»

Проведене нами анкетування рівня екологічної свідомості та рівня екологічної освіти студентів окремих спеціальностей дозволило встановити, що свою екологічну обізнаність студенти інтерпретують як «мало обізнані», їм не вистачає конкретних знань щодо законодавчих актів, що регулюють еколого-правові відносини. Кожен четвертий студент відзначає, що йому потрібно поглиблювати знання з екології.

Висновки

Таким чином встановлено, що сформованість екологічних знань студентів після закінчення вищого навчального закладу залишається на низькому рівні. Отже, тільки комплексний підхід в екологічній освіті, що полягає у включенні основ екологічних знань в кожен навчальну дисципліну ВНЗ, може сформувати у студентів глибокі знання, вміння та навички природоохоронної діяльності, підвищити їх екологічну культуру. Сьогодні можливості для формування системи екологічних знань значно обмежуються слабкими міжпредметними зв'язками, чинними програмами навчальних дисциплін, відсутністю якісних професійно спрямованих методичних посібників з питань організації екологічної підготовки студентів ВНЗ.

Провідними методологічними принципами запровадження екологічної освіти і виховання у вищих навчальних закладах слід вважати принципи екологічного імперативу (екологічної відповідальності особистості), науково-теоретичний (екологічного мислення), гуманітарний (екологічної культури), економічний (екологічної розсудливості), прикладний (екологічної безпеки) та педагогічний (екологічного всеобучу).

Список використаних джерел

1. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 840 с.
2. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України №13/6-19 від 20.12.2001 «Про концепцію екологічної освіти в Україні» [Електронний ресурс] / «Інформаційний збірник Міністерства

освіти і науки України». — 2002. — №7 - Режим доступу:

<http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm/>.

3. Саунова Ю.О. Формування екологічної свідомості майбутнього учителя як провідна задача екологічної освіти та виховання: сучасні підходи до визначення поняття екологічної свідомості // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. пр. / Гол. ред. — д.п.н., проф. В.К. Буряк. — Кривий Ріг: КДПУ, 2005. — Вип. 11. — С. 192-199.
4. Саунова Ю.О. Формування екологічної свідомості майбутніх учителів: психолого-педагогічний аспект // Філософські науки. Педагогічні науки: Зб. наук. пр. / Гол. ред. — д.ф.н., проф. П.Ю. Саух. — Житомир: РВВ ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. — Вип. 25. — С. 209-212.
5. Саунова Ю.О. Проблеми формування екологічної свідомості особистості учителя: можливості розвитку в контексті екологічної освіти // Наукові записки. — Серія: Педагогічні науки: Зб. наук. пр. / Ред. кол.: Величко С.П. (відп. ред.) та ін. — Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. — Вип. 60. — Ч. 2. — С. 335-338.
6. Саунова Ю.О. Педагогічні умови формування екологічної свідомості студентів природничих факультетів засобами навчально-виробничої практики // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. / Гол. ред. — д.псих.н. С.Д. Максименко. — К., 2006 — Т. VIII. — Вип. 6. — С. 250-257.
7. Саунова Ю.О. До проблеми компонентної структури екологічної свідомості майбутнього учителя і факторів, що її визначають // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. пр. / Гол. ред. — д.п.н., проф. В.К. Буряк. — Кривий Ріг: КДПУ, 2006. — Вип. 14. — С. 164-174.
8. Троїцька Т.С., Тараненко Г.Г. Дидактичний аспект формування екологічної свідомості у професійній компетенції педагога // Проблеми сучасної педагогічної освіти. — К.: 2005. — Вип. 8, ч. 2. — С. 17-19.
9. Білик Л.І. Теоретико-методичні основи формування екологічної відповідальності студентів у системі виховної роботи вищого технічного навчального закладу: Автореф. дис... д-ра пед. Наук: 13.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Черкаси, 2005. — 51 с.
10. Москаленко В.Ф., Вороненко Ю. В., Вітенко І.С. Стан проблеми підготовки медичних та фармацевтичних кадрів в Україні // Медична освіта. — 2001. — №4. — С. 5-13.
11. Швед М. Екологічна едукація за кордоном і в Україні. — Львів, 1997. — 145 с.
12. Дреер А.М. Преподавание в средней школе США: Проблемы начинающих учителей / Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1983. — 288 с.
13. Зайченко І.В. Школа і педагогіка в Західній Європі і США в період між першою і другою

світовими війнами (1918-1939 рр.) // Історія зарубіжної педагогіки. Навч. пос. для студентів навчальних закладів. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – С. 387-425

14. Бауер М.Й. Методологія екологічної освіти. – Чернівці: Крайова освіта, 2000. – 320 с.

15. Современные образовательные технологии. /Аналитический обзор международных тенденций развития высшего образования / [Электронный ресурс]. – июль-декабрь 2002. – № 4. Режим доступа:

<http://charko.narod.ru/index71.html>.

Стаття надійшла до редакції: 21.05.2013

ASSESSMENT OF PROGRESS IN ECOLOGICAL EDUCATION AND UPBRINGING STUDENTS

Sasyn S.M., Chonka I.I.

The study dedicated to the problem development of methodological bases of ecological students education . Conducted the literary analysis of ecological bases in Ukraine and abroad. Specific character and content of teaching environmental education to students in higher education, a sociological survey to determine the level of environmental knowledge and environmental awareness of students of separate specialties UzhNU was study.